

**NEMIS TILI MASHG'ULOTLARIDA KURSANTLARING MULOQOT QOBILIYATINI  
OSHIRISHNING BA'ZI JIHATLARI HAQIDA**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10492266>

**Akhunova Mufara Narimbayevna**

*O'zR QK Akademiyasi Tillar kafedrasida o'qituvchisi*

**Annotatsiya.** *Ushbu maqolada chet tillarni o'rganish mashg'ulotlarida (nemis tili misolida) kursantlarning kommunikativ qobiliyatini o'stirishga yonaltirilgan misollar tajribasi va kichik guruhlarda mashg'ulotlarda foydalanish mumkin bo'lgan samarali misollar to'g'risida fikrlar bayon etilgan.*

**Kalit so'zlar :** *til o'rganish, til o'rganish kurslari, ilgor tajriba, kommunikativ kompetentsiya, o'rganish faoliyati, o'yinli holat, kichik guruhlar, o'z-o'zini baholash.*

**Аннотация.** *В статье описываются отдельные примеры, способствующие повышению коммуникативной способности курсантов на занятиях иностранного языка (на примере немецкого) и возможно используемые фрагменты эффективных примеров в организации занятий на малых группах.*

**Ключевые слова:** *изучение языков, языковые курсы, передовой опыт, коммуникативная компетенция, познавательная деятельность, игровые моменты, малые группы, самооценка.*

**Annotation.** *The article describes individual examples that contribute to increasing the communicative ability of cadets in foreign language classes (for example, German) and possibly used fragments of effective examples in organizing classes in small groups.*

**Key words:** *language learning, language courses, best practices, communicative competence, cognitive activity, game moments, small groups, self-assessment*

Hozirgi vaqtda oliy harbiy ta'lim muassasalarida chet tillarini o'rganishda chet tilini amaliy o'rganish, ya'ni kursantlarning kommunikativ kompetentsiyasi yoki gapirish qobiliyati shakllantirilmoqda. Chet tili o'qituvchisining vazifasi chet tillarini o'qitish jarayonida kursantlarning bilimini oshirishdir. O'qitishning zamonaviy usullaridan, yani kooperativ ta'lim, yangi axborot texnologiyalari va Internet-resurslardan foydalanish shuningdek, turli xil o'yin mashqlari ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirishga yordam beradi. O'qitish usullari va o'quv qo'llanmalarining xilma-xilligi tufayli zamonaviy sharoitda turli xil o'qitish usullari bilan tanish bo'lishi kerak bo'lgan chet tili o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligiga talab ortib bormoqda. Bu yerda amaliyot (nutq amaliyoti) va muloqot muhim rol o'ynaydi. Til odamlar bilan muloqot qilish uchun zarurdir. Muloqotning qonun-qoidalari mushtaraklik kasb etadigan holatlari anchagina. Unga ko'ra mantiqiylik va izchillik, aniqlik va lo'ndalik, haqqoniylik va mutanosiblik, samimiylik va muloyimlik kabi nolisoniy omillarning ahamiyati ta'kidlangan

nazariy qarashlar anchagina. Ular ichida muloqotga jiddiy etibor qaratilgan va o'z o'rnida tanqidiy fikrlar ham bildirgan nazariyalar mavjud. P.Graysning "Hamkorlik tamoyili" shular jumlasidandir.[1,B.217-237].

Grays odamlarning kundalik nutqini mantiq nuqtai nazaridan tahlil qilib, uning mohiyatini quyidagicha shakllantiradi: "Suhbatning ushbu bosqichida sizning kommunikativ hissangiz ushbu dialogning birgalikdagi qabul qilingan maqsadi talab qiladigan darajada bolishi kerak".[1,B.222].

Uning nutqiy muloqotga doir qoidalar yigindisi yoki "Hamkorlik tamoyili" deb yuritiluvchi nazariyasida 4 asosiy kategoriya mavjud bo'lib, unga amal qilish orqali muloqot samaradorligiga erishish mumkin, degan g'oya ilgari suriladi. P.Grays ushbu kategoriyalarni nemis faylasufi I.Kant izidan borib, ishlab chiqqanligini aytib o'tadi.[1,B.222]

Ushbu maqolada nemis tili mashg'ulotlarida kursantlarning muloqot qobiliyatini oshirishning ba'zi jihatlari haqida to'xtalmoqchiman.

Nemis tilida o'quv jarayonini tashkil etishning guruh shakllari.

Guruhiy o'qitish shakli-bu aniq belgilangan vazifalar ustida individual ravishda ishlaydigan turli kichik guruhlarining ishini o'z ichiga olgan mashg'ulotdagi o'quv va kognitiv faoliyatni tashkil etish shaklidir. Ushbu jarayonda kursantlar asosan bir nechta kichik guruhlariga bo'linadi (3 dan 6 gacha) va har bir guruh o'z vazifalarini bajaradi. Vazifalar barcha guruhlar uchun bir xil yoki boshqacha bo'lishi mumkin. Har bir guruh ichida rollar uning a'zolari o'rtasida taqsimlanadi, bu esa kursantlarga ko'proq qiziqish va faollik beradi. Guruhning har bir a'zosi uchun vazifani bajarish jarayoni fikr almashish, sheriklarning javobini baholash va o'zini o'zi baholashga asoslangan. Guruh tomonidan birgalikda muhokama qilish darsning eng yuqori nuqtasi hisoblanadi. Malakali o'qituvchilar tomonidan tayyorlangan guruh ishi juda ko'p afzalliklarga ega. Guruh ishining asosiy xususiyatlaridan biri shundaki, har bir kursant o'z fikrini bildirishni, boshqalarning fikrlarini tinglashni, o'z nuqtai nazarini boshqalarning qarashlari bilan taqqoslashni o'rganadi. Shuningdek, boshqalarning harakatlarini nazorat qilish va o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalari ishlab chiqiladi, tanqidiy fikrlash shakllanadi. Guruh muhokamasi, munozara kursantlarning faoliyatini jonlantiradi.

Guruh ishini tashkil qilish ko'pincha o'qituvchining funktsiyalarini o'zgartiradi. Agar an'anaviy mashg'ulotda o'qituvchi oldindan tayyorlangan ma'lumotlarni yetkazib beruvchi sifatida bo'lsa, unda bu erda u faqat moderator sifatida harakat qilishi kerak. Shuningdek, u jamoaviy harakatlarda sherik sifatida harakat qilishi mumkin. Mavzu, o'quv maqsadi va muvofiqligiga qarab, guruh ishining turli usullari mavjud. Masalan, Graffiti Steps kreativ metodida mashg'ulot paytida katta qog'ozlar auditoriyadagi beshta stolga joylashtiriladi, har bir qog'ozning o'rtasiga savol yoziladi. Keyin birinchi guruh stolga yaqinlashadi va bu masala bo'yicha o'z g'oyalari va fikrlarini mustaqil ravishda yozadi. Ushbu guruhdan keyin, 3-5 daqiqadan so'ng, boshqa guruh kelib, o'z fikrlari va g'oyalari yozib oladi. Keyin guruh a'zolari qog'ozdagi sharhlarni birgalikda ko'rib chiqadi, ularni birlashtiradi va jamoada taqdim etadi.

**Nemis tili mashg'ulotlarida musiqiy lahzalardan (fragmentlardan) foydalanish**

Musiqqa, aniqrog'i qo'shiqlar uzoq vaqtdan beri chet tillarini o'qitishda ishlatilgan. Mashq qilish uchun tanlangan qo'shiqlar eshitish idrokining ma'lum bir jihatini o'rgatishi kerak. Chet tilini o'qitishda qo'shiqlarning uslubiy afzalliklarini quyidagicha shakllantirish mumkin. She'rlar, qo'shiqlar ularni qiziqtiradigan matnli material bo'lib, materialni o'zlashtirishga katta hissa qo'shadi. She'rlar va qo'shiqlar bilan ishlash orqali biz bir xil so'zni takrorlash muammosini hal qilamiz. Mashg'ulotda qo'shiqdan foydalanish kursantlarning ijodkorligini va tasavvurini rag'batlantiradi va til to'siqlarini bartaraf etishga yordam beradi. Autentik materiallardan mashg'ulotning barcha bosqichlarida foydalanish mumkin. Musiqqa va til birgalikda rivojlanadi. Qo'shiq aytish-bu yangi so'zlar va iboralarni yodlashning ajoyib usuli.

**NEMIS TILI DARSLARIDA O'YINLAR**

O'yin mashg'ulotlari mashg'ulot jarayonida bilimlarni yangilash, mustahkamlash yoki chuqurlashtirish uchun juda yaxshidir. Til o'yinlari kursantlarni darsda faollashtirishga yordam beradi, nutq ko'nikmasini rivojlantiradi. O'yin shakli orqali o'rganilgan leksik birliklar, iboralarni takrorlash va mustahkamlanadi. Chet tillarini o'qitishda, shu jumladan etakchi o'qituvchi-hamkasblarning tajribasidan turli xil o'yinlardan foydalanish mumkin. O'yinlarni o'tkazish bo'yicha quyidagi uslubiy tavsiyalar mavjud, ya'ni bir xil o'yinni bir necha marta takrorlash, o'qituvchiga yangi o'yinni boshlashni tavsiya etish, so'ngra bu rolni yaxshi tayyorlangan kursantga topshirish, o'yindan eng katta samarani olish uchun o'yinga raqobat xarakterini berish maqsadga muvofiqdir. So'nggi paytlarda filologlar nemis tili mashg'ulotlarida foydalanish uchun namunaviy o'yinlarni o'z ichiga olgan ko'plab uslubiy adabiyotlarni taklif qilmoqda. Masalan, "66 Grammatikspiele Deutsch (DaF)", "22 Brettspiele DaF", "111 Kurzrezepte für den Deutschunterricht", "Wechselspiel Junior Bilder & mehr", "44 Sprechspiele für Deutsch als Fremdsprache". Ta'limning o'yin shakllaridan misollar keltiramiz:

„Was hast du gern?“- Zanjir bolib o'ynashadi. Oxirgi jumlaning kim aytsa, g'alaba qozonadi.

„Was macht er?“- Har bir jamoaning vakillari xona markaziga chiqib, biron bir kasbni tasvirlashadi, boshqa jamoa taxmin qilishga harakat qilishadi.

„Buchstabenquadrat“ (kvadrat harflar) ushbu o'yin shakli tilning grammatikasini o'rganishda, masalan, A1 yoki A2 darajada tilni biladigan auditoriya bilan kuchli fe'llarni (Präsens, Präteritum, Perfekt) o'rganishda qo'llaniladi. O'yinning davomiyligi 10 dan 15 minut davom etadi. O'yin davomida kursantlar fe'llarning turli shakllari yashiringan kvadratni olishadi. Kursantlarning vazifasi qisqa vaqt ichida iloji boricha ko'proq fe'llarni topishdir. Fe'l shakllari o'ngdan chapga, chapdan o'ngga, pastdan yuqoriga, yuqoridan pastga yozilishi va diagonal bo'lishi mumkin. Topilgan har bir fe'l shakli daftarga yozilishi kerak (doskada bo'lishi mumkin) va boshqa shakllar bilan to'ldirilishi kerak. Masalan, „hilft“ fe'lining shakli topilsa, u fe'lning boshqa shakllari bilan to'ldiriladi: helfen, half, geholfen.

O'yinni kursantlarning xohishi va tasavvuriga ko'ra unga boshqa elementlarni kiritish orqali oshirish mumkin.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, oliy harbiy ta'lim muassasasida chet tilini o'qitishning asosiy vazifalaridan biri og'zaki muloqot qilish qobiliyatini amalga oshiradigan kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishdir. Chet tilini o'qitishning noan'anaviy shakllari ham kursantlarning muvaffaqiyatli nutq faoliyatining kalitidir, kursantlar o'rganilayotgan tillar madaniyati bilan tanishadi va o'z vatanining madaniy merosi haqida yangi ma'lumotlarni o'rganadi, bu ularga chet tilini o'rganishga imkon beradi va ta'lim orqali dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiladi.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

1. Grays, P. "Логика и речевое общение". Новое в зарубежной лингвистике / P. Grays. - M.: Progress, 1985. - 504 b

2. Milrud, R. P. Tilni o'qitish nazariyasi: Monografiya. T. 3. Lingvistik pedagogika / R. P. Milrud, I. R. Maksimova. - Tambov, 2008. 133 b.

3. Ta'lim tizimidagi yangi pedagogik va axborot texnologiyalari: Pedagogika universitetlari talabalari uchun darslik. / E. S. Polat tomonidan tahrirlangan. M.: "Akademiya" nashriyot markazi, 1999. - 211b.

4. Polat E. S., Buxarkina M. Yu., Moiseeva M. V., Petrov A. E. Pedagogika universitetlari talabalari uchun darslik va pedagog kadrlar malakasini oshirish tizimi / Akademiya nashriyot markazi, 2008. - 272 b.

5. Popova Yu. S. Chet tili darslarida talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish. Perm, 2010. - 45b.

6. Karimova F.S. O'zbek tilida muloqot qoidalarining sharqona va garbona talqini: me'yor va og'ish. Harbiy talim va fanda innovatsiyalar. - Toshkent, 2023. №2(17). - B.20.